

Liesbet van Zoonen

Ons huis aan het spoor

ALFABET UITGEVERS

2024

ZOMER 2017

Het is donderdag, 24 augustus 2017. Langs ons zomerhuis in Le Grand-Pressigny in de Franse Touraine waait een zachte warme wind, de zon schijnt en er hangen een paar wolken in de verder blauwe lucht. Over het weiland dwarrelen vlinders. Uit het huis van de burens, honderd meter verderop, schalt een enkele lach. Het is, zoals altijd, stil en slaperig, op het saaie af.

Alleen dit keer staat er iets te gebeuren. We wachten op de sloopploeg die het mooiste deel van ons huis zal afbreken: de spoorlijn die door generaties bewoners is bewaakt en waarop wij nu onze barbecues houden. Na zo'n honderddertig jaar sappelen, geloven de omliggende dorpen niet meer dat er nog gewin uit de spoorlijn te halen valt en ze hebben besloten hem weg te halen. Het wegroestende staal levert nog een beetje geld op en het geplande fietspad over het tracé zal toeristen trekken, hoopt men.

Al lang voordat we hem kunnen zien, horen we een grote machine die onafwendbaar dichterbij komt. Het duurt ein-

deloos totdat een zware, oranje, hydraulische metaalknipper op rupsbanden verschijnt. Vanuit de cabine zwaait een vriendelijke jonge Fransman naar ons.

Op tien meter afstand van het spoor stopt hij en stapt uit. Hij is klein en gedrongen; met zijn blonde, krullende haar oogt hij als de onschuld zelf. Hij heet Patrick, woont in Normandië en heeft geen idee waar hij is. Hoe heet het hier eigenlijk, ‘*Gros Pressoir ou quoi?*’ vraagt hij vrolijk als hij naar ons toe loopt. ‘Ik had hier helemaal geen overgang verwacht.’ Hij wijst naar het bospad waar de rails overheen lopen.

Het is inderdaad een onbeduidende spoorwegovergang. Toch vond men het destijds, rond 1880, nodig om er een baanwachtershuis bij te bouwen. Dat is nu ons vakantiehuis. We kochten het in 1991 voor zeventienduizend gulden omdat het zo mooi aan het spoor lag. Toen schommelde er ook nog twee keer per dag een goederentrein voorbij, heen en terug, en dat droeg bij aan de bekoring. Het verenigingsblad voor de treinliefhebbers in Frankrijk *Connaissance du Rail* schreef dat de lijn de sfeer van het oude Frankrijk ademt: ‘Met zijn beboste passages, zijn oude spoorhuisjes en zijn ontsparingen lijkt de tijd hier stil te staan.’

Hoe oud waren we helemaal? Net dertig en nog geen twee jaar verkering. Jaap was nog niet afgestudeerd en had geen werk, ik had een tijdelijke aanstelling bij de universiteit. Niet het ideale moment om een tweede huis in Frankrijk te kopen. We hadden niet eens een eerste huis en we woonden ook niet samen. Maar het kostte weinig, het lag met zijn rug in het bos en keek vanaf de voorkant uit over de velden. In de verte zag je de ruïne van een kasteel. En die trein: onweerstaanbaar voor een man die zijn jeugd met Märklin doorbracht. Ik vond het wel een interessant idee om een huis in Frankrijk te hebben en had een beetje geld op de bank staan, Jaap leende van zijn ouders.

‘Wij vinden het wel jammer, hoor, dat het spoor afgebroken wordt,’ zeggen we tegen Patrick.

Dat snapt hij best. Hij is met zijn machine langs het station van Le Grand-Pressigny gekomen, en toen hij daar de rails doorknipte, heeft hij de silo en de hangars gezien.

‘Daar is veel werk geweest, hè, bij dat station,’ zegt hij. ‘Maar wat doen de mensen hier nú eigenlijk voor de kost?’

Er schieten ons alleen een paar boeren te binnen, de bakker en zijn vrouw, het echtpaar van het café, de slager, onze tuinman. Toen we hier net kwamen, was de kunstmestfabriek naast het station nog maar pas gesloten. In de hoogtijdagen werkten er wel veertig mensen. Nu is er geen grote werkgever meer, noch in het dorp, noch in de buurt.

We denken vooral aan Franse zeventigplussers en Engelsen die hier de laatste tien jaar vakantiehuizen hebben gekocht. Le Grand-Pressigny is in de eenentwintigste eeuw zo'n typisch Frans plattelandsdorp dat van het toerisme en de vakantiebewoners net kan bestaan. Bovenaan in het dorp staat – onvermijdelijk – een kasteel dat uitkijkt over de omringende vlaktes. Het is vervallen en alleen de moeite waard vanwege het museum voor de prehistorie dat erin gevestigd is. Een smal, steil pad met aan weerszijden kleine zandstenen huizen en schuren leidt van het kasteel naar een lagergelegen plein met de al even onvermijdelijke kerk uit de vroege Middeleeuwen. Een grotere straat doorkruist het plein en verbindt het dorp met de buitenwereld. Aan het plein liggen enkele cafés en winkels, langs de grotere straat staan de huizen van de vroegere notabelen. Aan moeilijke namen doet men niet: het steile pad naar het kasteel waar de gemeenschappelijke dorpsoven ooit stond, heet Rue du Four Banale; de grote straat La Grande Rue; en de weg die naar de kerk leidt Rue

de l'Église. Over het dorpsplein wordt men het door de jaren niet eens; soms heet het gewoon La Place, dan weer La Place Nationale, dan weer Place de la Mairie of Place de l'Église.

Elke keer als we er terugkomen – soms na een paar maanden, soms na een vol jaar – houden we ons hart vast: is de kruidenier nog open, kunnen we nog steeds een krant bij de kiosk kopen, heeft de apotheek het volgehouden? Dit jaar bleek de bloemist annex jachtzaak en grafstenenwinkel verdwenen: mevrouw had een andere man ontmoet en meneer verlaten. Toen was het volgens de dorpsroddel een kwestie van tijd voordat hij ermee op zou houden. De wat sombere dame van café Jean-Bart en haar man, die zowel de winter als de dorpsbewoners van Le Grand-Pressigny nauwelijks konden verdragen, hebben de zaak overgedragen aan een vrouw die er in een mum van tijd een vooralsnog goedlopend eetcafé van heeft gemaakt.

De grootste verrassing, of beter gezegd schok, wordt ons dit jaar echter bezorgd door dorpsgenoot Alain, die we tegenkomen als we na 850 kilometer snelweg ons buurtje in rijden en bijna *chez nous* zijn. We kennen hem al zo lang als we het huis hebben. Hij heeft in het eerste jaar ons dak gerepareerd en ons in de loop van de tijd met alle ambachtslieden in contact gebracht die we nodig hadden. Sindsdien drinken we altijd een borrel met hem en zijn vrouw Yvette als we in het dorp zijn. Jaap flirt dan een beetje in zijn beste Frans en maakt domme grappen over Hollanders. Na een uurtje zijn we meestal alweer weg.

We stappen de auto uit en doen de gebruikelijke twee kussen en praatjes; veel regen, hè, toch ook erg droog geweest; ja, het gaat prima met de kinderen; Yvette is ook gezond. En o, trouwens, hebben jullie gehoord dat ze de spoorlijn gaan afbreken? Huh, nee? Wat? 'Ja, echt,' zegt Alain, 'ze gaan er een wandel-en-fietspad van maken.'

Dat verhaal horen we al sinds 2005 toen het goederenvervoer werd gestaakt en de lijn uit gebruik werd genomen. Eerst zou het een wandelpad worden, daarna bedacht iemand dat een toeristisch stoomtreintje leuk zou zijn. Er is ook nog sprake geweest van een *vélorail*. Nu zijn ze dan kennelijk weer terug bij het wandelpad. Het zal wel weer meevallen, zeggen we blasé tegen Alain, en tevreden dat we het Franse gebrek aan besluitvaardigheid zo goed doorzien, stappen we in de auto en rijden de laatste meters naar ons huis.

Maar de volgende ochtend laat een andere buurman, Hervé, die in het kasteel achter ons op de heuvel woont, een officiële brief zien die aan alle omwonenden is gestuurd. ‘Hebben jullie niets gehad?’

We hebben geen brievenbus.

Hervé vindt het toch raar dat we niets gekregen hebben, de postbode had hem ook wel onder de deur door kunnen schuiven. ‘De gemeente heeft jullie adres in Nederland toch?’

Hij maakt een kopie voor ons en daar staat het zwart-op-wit: binnen drie maanden wordt het spoor tussen Descartes en Saint-Tournon vervangen door een fiets- en wandelpad. Men begint per 1 juli met opruimen en verontschuldigt zich voor de overlast. Vragen kunnen aan de Communauté des Communes in Loches worden gericht.

*

Op ons bospad hebben drie collega's zich bij Patrick gevoegd. Ze zijn in een glimmende personenauto aan komen rijden en dragen lichtgevende hesjes over hun nette kleren en een bouwhelm. Dat steekt raar af bij Patrick, die zonder bescherming, in spijkerbroek en T-shirt, en met onaangestoken shagie in zijn mond, het zware werk uitvoert. De langste – midden dertig, schatten we – gedraagt zich als de chef. We wijzen

hem op de waterleiding die we vijftien jaar geleden onder de rails hebben doorgetrokken zonder toestemming aan de Franse spoorwegen te vragen. Want, zo waarschuwde men ons destijds, die doen er drie jaar over om je aanvraag te bekijken en zeggen dan dat het niet mag.

Er was geen stromend water toen we het huis kochten, alleen een put, en daarvan bleek het water niet drinkbaar. Er was ook geen wc of douche. Er was geen elektriciteit en geen verwarming. Wel een open haard waar de vorige bewoners in gekookt moeten hebben, want er was ook geen keuken. Het huis leek sinds 1885 niet veranderd, met uitzondering van de telefoonaansluiting die er merkwaardig genoeg wel was. En een heel mooie tuin met prachtige bloemen, wisten de burens ons te vertellen. Daar was niet veel van over. De brandnetels stonden een meter hoog en overal woekerden bramenstruiken.

We vroegen ons destijds wel af hoe monsieur Dubois, de laatste bewoner, zijn leven leidde, maar dat zijn we pas veel later gaan uitzoeken. Eerst moest het dak worden gemaakt, daarna lieten we elektra aanleggen door de lokale elektricien. Jaap kon dat in principe zelf, maar buurman Alain verzekerde ons dat we dan geen goedkeuring van het Franse elektriciteitsbedrijf zouden krijgen. Daarna duurde het een tijdje voordat we begrepen dat we met een gewone hamer en boormachine nooit genoeg zouden opschieten en er veel zwaarder materieel nodig was.

Zestien jaar en vele klusweken later was het huis in 2007 eindelijk goed genoeg voor zomerse bewoning. Het duurde zo lang doordat we tussendoor kinderen kregen, aan het werk raakten en een huis in Amsterdam kochten. We hadden onszelf beloofd dat we ons niet gek zouden laten maken door ons Franse huis en er niet bij elke gelegenheid heen zouden gaan. Dat hebben we misschien iets te letterlijk genomen.

Jaap reisde twee keer per jaar met een groep vrienden af om te klussen, ik kwam pas terug toen het min of meer af was en we warm konden douchen.

*

Monsieur Chef heeft de waterleiding gezien. Hij geeft Patrick opdracht voorzichtig te doen en vertrekt weer, met de twee anderen in zijn kielzog.

Zodra ze weg zijn, grijpt Jaap zijn kans: hij wil een stuk rails inclusief bielzen behouden om in de tuin een aandenken aan de spoorlijn te maken. Patrick vindt het geestig en komt helemaal niet meer bij als we met weer een andere buurman, Marcel, die onderaan de weg woont en op het lawaai is afgekomen, een protestactie ensceneren. Jaap ketent zich aan het spoor vast en de buurman balt zijn vuisten naar de grote knipper. Ik neem foto's.

Maar dan moet Patrick echt weer aan het werk. 'Twee kilometer per dag, hè,' zegt hij, 'dat haal ik anders niet.' Met een grote grijns stapt hij op zijn machine en richt zijn hydraulische knipper op het volgende stuk spoor, dat hij moeiteloos afbreekt. Tien minuten later is hij uit het zicht. Wij blijven achter met een ravage van losliggende bielzen, stukken rails en rondslingerende bouten.

Ook Marcel is er even stil van. 'Ik heb mijn hele jeugd hier liggen,' zegt hij en hij maakt een sentimenteel gebaar over zijn hart. Zijn beste vriend, die hij op de lagere school leerde kennen, woonde hier en had een pleegzus waar onze buurman stapelverliefd op was. Ze zijn inmiddels alweer veertig jaar getrouwd. Hij had ons huis ook graag willen kopen en was met ons een van de bidders. Maar de notaris, die tevens burgemeester was, wilde per se dat wij het zouden krijgen. Wij zouden gaan verbouwen, dat betekende inkomsten voor de

lokale bouwmarkt. Wij zouden naar het café en restaurant in het dorp gaan en die konden wel wat meer clientèle gebruiken. Marcel wilde het huis als opslagplaats gebruiken, dat zou niemand behalve hem wat opleveren. Bovendien lagen (en liggen) hij en zijn vrouw Pauline niet goed in het dorp. Hij was, naar men zegt, nogal een wildeman in zijn jeugd en tegenwoordig, zo vervolgt men dan, heeft hij wel mooie praatjes, maar komt hij nooit zijn beloftes na. Het zal niet helpen dat Pauline van *gens de voyage* afkomstig is, daar zijn onze dorpelingen ook niet zo happig op.

Wij kunnen het wel goed met hen vinden en zien achter de inderdaad volop aanwezige branie een lieve man die om zijn vrouw en kinderen geeft en plezier in het leven heeft. Pauline verzekert ons ook altijd dat buurman *très gentil* is en steevast in de gaten houdt wat er in de buurt en bij ons huis gebeurt. Hij introduceert ons soms goedmoedig bij zijn vrienden als ‘de Hollanders die mijn huis gekocht hebben’. Dan lachen we maar wat met het gezelschap mee. Het verhaal dat Jaap vaak smakelijk aan onze vrienden vertelt, hoe de burgemeester de telefoon oppakte en op hoge toon de geboden bedragen van de SNCF opeiste zodat we konden overbieden, hebben we nooit aan hen verteld.

*

Marcel moet ook weer aan het werk en zegt ons met een joviale zwaai gedag. We staan in ons eentje tussen de brokstukken: verdwenen is de geschiedenis en verdwenen is ook onze bron van fantasieën en dagdromerijen.

Jaap heeft menig slapeloos moment doorgebracht met gedachtespinsels over nieuwe mogelijkheden voor ons spoor. Hij ontdekte dat de wielafstand van zijn Citroën DS net zo groot was als de breedte van het spoor. Nachtenlang

lag hij te puzzelen hoe je die DS over de rails zou kunnen laten rijden, en toen hij het eenmaal bedacht had, moest het ook gebeuren. In een Amsterdamse openbare werkplaats sleutelde hij speciale wielen in elkaar. Hij deed een proefrit op het oude spoortje tussen het Haarlemmermeerstation en Amstelveen. Een opzichter stuurde hem weg, woedend en met dreiging van arrestatie, maar toen wist hij wel dat het kon.

Met die zekerheid nodigden we in de zomer van 2013 alle vijftig bewoners van onze buurt uit voor een feest met muziek en verrassing. Een jaar daarvoor hadden we al een geslaagde housewarming gegeven. De buurt zelf organiseert nooit iets; vanwege oude ruzies en sociale afstand is zelfs deze piepkleine groep mensen onderling verdeeld. Bij ons, moeilijk te plaatsen buitenstaanders zonder geschiedenis, willen ze wel samenkomen.

We hadden een gitarist en een chansonnier uit een naburig dorp gevraagd om voor de muziek te zorgen. Al snel zongen de oudere bewoners met hen mee en riepen de jongeren verzoeknummers. We schonken ruimhartig *petillante* en ik serveerde mijn zelfgemaakte hapjes – in Le Grand-Pressigny geef ik me onveranderlijk over aan de huisvrouw in mezelf.

Het hoogtepunt kwam toen Jaap de aandacht vroeg en op de geheimzinnige tent wees die op het spoor aan het eind van de tuin stond. Op zijn teken staken onze zoons een rookvuur aan waar Jaap in verdween. Onze gasten stootten elkaar in vrolijke verwachting aan. Uit de rookwolken kwam heel langzaam de DS tevoorschijn: vier wielen op het spoor, op weg naar de andere kant van de tuin, vijftig meter verder. Applaus, gejuich en olala totdat de DS van de rails af gleeed en tot stilstand kwam.

‘We zetten hem er gewoon weer op,’ riep de voormalige stationschef van het dorp, inmiddels dik in de tachtig, en hij

gebaarde naar de andere mannen om te helpen. Die stroopten de mouwen op en binnen enkele minuten reed de DS fier over het spoor naar het andere eind van onze tuin.

*

Jaap kijkt nog eens naar de restanten van het spoor en mompelt wat voor zich uit. Hij loopt hoofdschuddend tussen de afgeknipte railstaven door en pakt zijn telefoon. ‘Ik bel Pascal,’ zegt hij, ‘die moet even helpen met deze stukken netjes aan elkaar te leggen.’

Pascal is al tien jaar onze tuinman, een woest uitziende, intens vriendelijke man die zorgt dat de brandnetels weg zijn en het gras is gemaaid als we komen. Soms neemt hij een overtollige heester of een bijzondere plant mee van Chateau de La Guerche, waar hij vaste opdrachten heeft. Maar nu heeft Pascal geen tijd; hij schuift zijn vriend Colin naar ons door. Die staat de volgende ochtend om acht uur op ons veld met een takelwagen en stalen kettingen.

Verbijsterend toch hoe die netwerken op het Franse platteland werken, want via via komt er altijd wel een klusjesman op de proppen. Ons huis is door een vriend van Pascal geschilderd, het dak gerepareerd door Alain, die ook iemand wist om de buitenmuren te herstellen. De machine die we nodig hadden om de septic tank in te graven en de grond voor de tuin te verplaatsen konden we lenen van een pachter van buurman Hervé, de kasteelheer. Stuk voor stuk hebben ze altijd gelegenheid voor een praatje, voor koffie en voor commentaar op het huis en de auto.

Maar Colin heeft haast, want hij moet om tien uur naar een andere klus. Dus hoe we het willen hebben? Gelukkig hebben we al precies uitgetekend in welke volgorde de acht resterende bielzen moeten worden neergelegd om de rails

weer te laten passen. Colin takelt met zijn vrachtwagentje de bielzen alsof hij het elke dag doet en legt de ijzeren banen met de benodigde precisie neer. Jaap hoeft alleen nog maar de bouten aan te draaien, en voilà! Daar ligt het laatste stukje spoor van de lijn Port-de-Piles naar Le Blanc bij ons in de tuin. Zelfs Colin vindt dat wel iets om even bij stil te staan.

Hij neemt toch maar een kopje koffie en zegt dat hij fantasieën zoals die van Jaap over het spoor begrijpt. Zelf droomt hij ervan een camping met restaurant te openen in de Brenne, een naburige streek die beroemd is om zijn meren en rivieren. Daar moet hij nu naartoe, want hij gaat over de aankoop van een terrein praten.

We wensen hem succes en zwaaien hem na.

Jaap pakt een stoel en gaat tevreden op zijn eigen stukje spoor zitten. Ik ga een bordje maken om ernaast te zetten: TER HERINNERING AAN ALLE SPOORWERKERS EN REIZIGERS VAN DE LIJN, 1885 – 2017.

*

Wat valt er dan precies te herinneren aan honderdtweëndertig jaar spoor langs dit baanwachtershuis? Wie, behalve monsieur Dubois, hebben hier nog meer gewoond? Wat deed je eigenlijk als spoorwachter bij een minimale overweg als de onze? Hoe kwam hier überhaupt een spoorlijn terecht? Profiteerde het dorp ervan? Die en nog talloze andere vragen ben ik allemaal gaan uitzoeken.

Eerst door oude dorpelingen naar hun herinneringen te vragen. Maar het romantische beeld van oude verhalenvertellers die de lokale geschiedenis belichamen en die de ene anekdote na de andere uit hun mouw schudden, bleek maar zeer spaarzaam voor ons dorp te gelden. ‘Tja, zo was dat nou eenmaal.’ Of: ‘Dat is al zo lang geleden, hè.’ En: ‘Daar praat-

ten we niet over.' Hervé, de kasteelheer, wilde nog wel eens op zijn praatstoel gaan zitten. Zijn grootvader was gemeenteraadslid toen de lijn werd aangelegd, en in het familiearchief zaten naast foto's van voorouders ook nog onteigeningsaktes van de grond waar het spoor over moest lopen. Ook de andere buurman kan een sterk verhaal vertellen, maar we hebben ook al een paar keer gemerkt dat hij overdrijft, of er zelfs volstrekt naast zit. De archieven van de provincie en van het dorp hebben ons beter geholpen.

Gaandeweg stuitte ik op talloze persoonlijke drama's waar ons huis getuige van is geweest: een moeder die in het kraambed sterft; een vader die zijn enige zoon in de Eerste Wereldoorlog verliest; een dodelijke affaire tussen een aantrekkelijke dochter des huizes en een getrouwde man. Maar ook zijn er grote sociale en politieke kwesties langs onze lijn gegaan: knetterende ruzies en verraad tussen de provinciale bestuurders die allemaal de spoorlijn in hun dorp willen; muitende spoorwerkers die de lokale horeca plunderen; een illegaal gestichte, stinkende mestfabriek naast het station die niet meer weg te krijgen blijkt; de opkomst van de auto en de teloorgang van de lokale lijntjes. Uiteindelijk kwam ik in onze eigen tijd terecht; van de Europese vrijetijdseconomie waarin vervallen huizen zijn omgebouwd tot vakantiehuizen voor de buitenlandse middenklasse voor wie het Franse platteland hun ideale decor voor fietsen en wandelen is.